

JORGE LUIS BORGES

KÉPZELT LÉNYEK KÖNYVE • BOOK OF IMAGINARY BEINGS

M. NAGY SZILVIA RAJZAI

KÉPEK A SZÁZHÚSZ DARABOT TARTALMAZÓ SOROZATBÓL

•

PICTURES FROM THE SERIES OF HUNDRED AND TWENTY

Tíz évet fordítottam Jorge Luis Borges *Képzelt lények* könyve című művének illusztrálására. Ezek a képek A4 méretű ceruzarajzok, grafit + 1 szín alkalmazásával. Egy-egy rajz két-három hétig készül; jónéhányat, amelyeket valamiképpen túlhaladottnak éreztem, újra meg újra megrajzoltam.

Munkámban törekszem a leghagyományosabb értelemben vett *ábrázolásra*; a látattó részleteosségre és a technikai tisztaságra. A ma szokásosnál talán többre értékelem a rajztudást, a manuális-technikai felkészültséget és az anatómiai, geometriai, színtani ismereteket.

A nagy példaképek: Albrecht Dürer, Hans Holbein, Giovanni Battista Piranesi, Jan van Eyck, Ivan Bilibin, Zdeněk Burian és akadnak még többen is.

Budapest, 2017

I have spent ten years illustrating Jorge Luis Borges' *Book of Imaginary Beings*. My pictures are A4 sized pencil drawings each in one colour and the black of the graphite too. The work for each picture had lasted for 2–3 weeks still many of them I drew anew again and again as the long series undeniably reshaped itself over time.

I strive for representation as it is traditionally understood, for fine detailedness and technical purity. I hold in high regard manual-technical trainedness, knowledge of anatomy, geometry and colour theory more than it is fashionable these days.

My great idols are Albrecht Dürer, Hans Holbein, Giovanni Battista Piranesi, Jan van Eyck, Ivan Bilibin, Zdeněk Burian and others...

2017 Budapest

A PIGMEUSOK

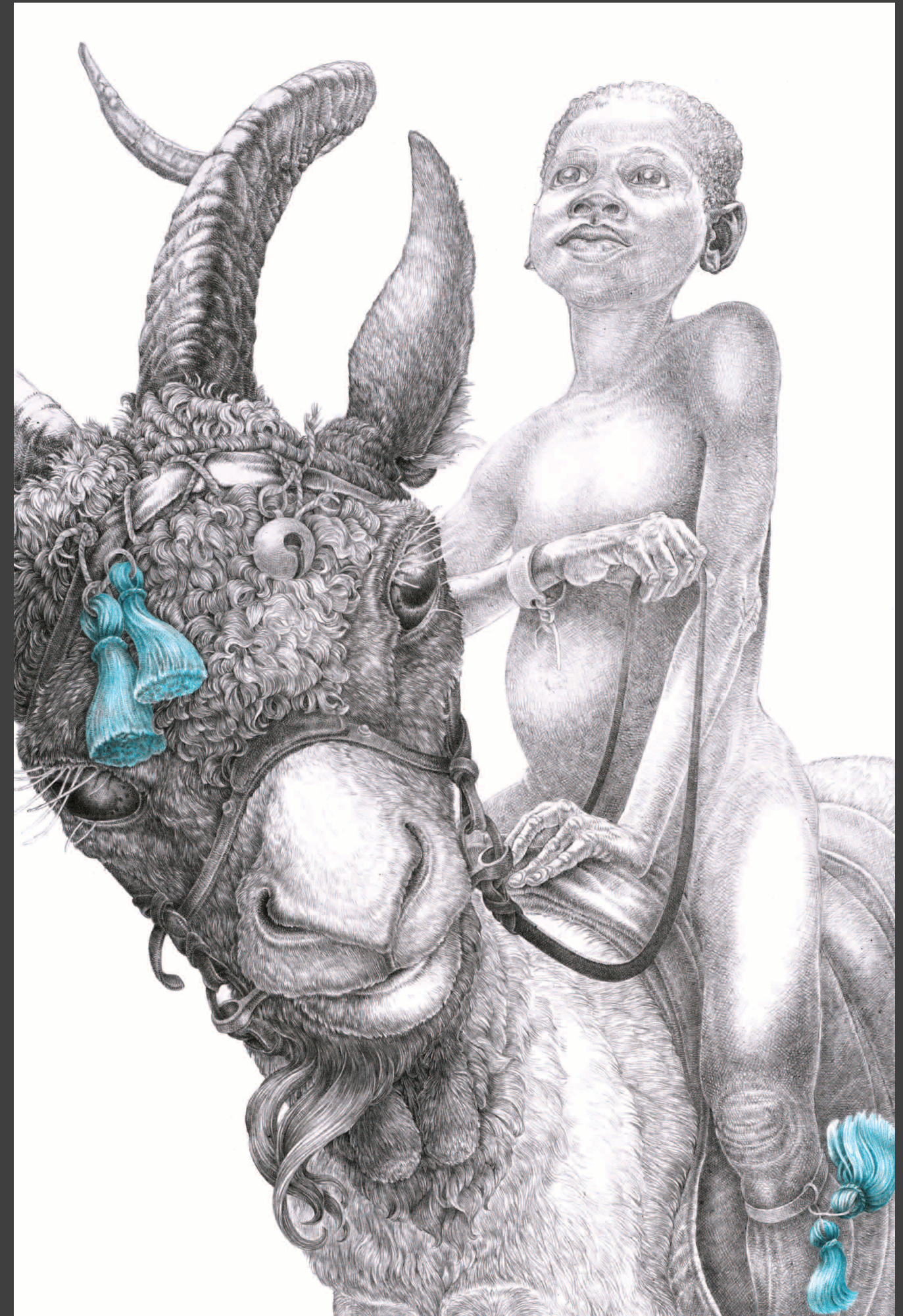
A régiek szerint Hindusztán vagy Etiópia határvidékén élt ez a törpefaj. Egyes szerzők azt állítják, hogy tojáshéjból építették a házukat. Mások azt írják, köztük Arisztotelész, hogy föld alatti barlangokban éltek. Fejszével aratták le a búzát, akárha az őserdőt irtották volna. Termetükhöz illő bárány és kecske hátán utaztak. Az orosz rónákról érkező darurajok minden évben lecsaptak rájuk.

Pigmeusnak hívtak továbbá egy istenséget is: az ellenség megrettentésére annak idején az ő arcát faragták ki a karthágóiak hadihajóik orrdíszére.

THE PYGMIES

In the knowledge of the ancients, this nation of dwarfs – measuring twenty-seven inches in height – dwelled in the mountains beyond the utmost limits of India or of Ethiopia. Pliny states that they built their cabins of mud mixed with feathers and eggshells. Aristotle allots them underground dens. For the harvest of wheat they wielded axes, as though they were out to chop down a forest. Each year they were attacked by flocks of cranes whose home lay on the Russian steppe.

Riding rams and goats, the Pygmies retaliated by destroying the eggs and nests of their foes. These expeditions of war kept them busy for the space of three months out of every twelve. Pygmy was also the name of a Carthaginian god whose face was carved as a figurehead on warships in order to spread terror among the enemy.

ZSIDÓ DÉMONOK

A zsidó babona úgy képzelte, hogy a test és a lélek világa közt van egy birodalom, melyet angyalok és démonok laknak. Az ott élők száma meghaladta az aritmetika határait. Az idők folyamán Egyiptom, Babilónia és Perzsia is hozzájárult e fantasztikus világ kialakításához. Talán a kereszténység hatására történt (Trachtenberg ezt állítja), hogy kevesebb figyelmet kapott a démonológia avagy a démonok tudománya, mint az angelológia, vagyis az angyalok tudománya.

Azért említsük meg Keteb Mererit, a Dél és a Forró Nyarak urát. Egyszer iskolába igyekvő gyerekek találkoztak vele; kettő kivételével mind odavesztek. A XIII. század folyamán latin, francia és német jövevények árasztották el a zsidó démonológiát, s később teljesen elvegyültek a Talmud alakjai között.

JEWISH DEMONS

Between the world of the flesh and the world of the spirit, Jewish superstition imagined a middle ground inhabited by angels and devils. A census of its population left the bounds of arithmetic far behind. Throughout the centuries, Egypt, Babylonia, and Persia all enriched this teeming middle world. Maybe because of Christian influence (suggests Trachtenberg), demonology, or the lore of devils, became of less account than angelology, or the lore of angels.

Let us, however, single out Keteb Mereri, Lord of the Noontide and of Scorching Summers. Some children on their way to school once met up with him; all but two died. During the thirteenth century Jewish demonology swelled its ranks with Latin, French, and German intruders who ended up becoming thoroughly integrated with the natives recorded in the Talmud.

A LÁNCOS KOCA

A Felix Colluccio-féle *Argentin néprajzi lexikon* (Buenos Aires, 1950) 106. oldalán ezt olvassuk: „Córdoba északi vidékén, különösképpen Quilinos tájékán az a hír járja, hogy – többnyire éjnek idején – fel-feltűnik egy Láncos Koca. A vasútállomás szomszédságában élő lakosok azt állítják, hogy olykor a síneken siklik ama Láncos Koca, mások pedig azt bizonygatták nekünk, hogy a távíróvezetéken fut, s pokoli zajt csap a »láncaival«. Még senki sem látta, mert mihelyt üldözőbe veszik, rejtélyesen eltűnik.”

THE SOW HARNESSSED WITH CHAINS...

On page 106 of his *Dictionary of Argentine Folklore*, Felix Coluccio records: *In the northern part of Córdoba, especially around Quilinos, people speak of a sow harnesssed with chains which commonly makes its presence known in the hours of night. Those living close to the railroad station maintain that the sow slides on the tracks, and others assured us that it is not unusual for the sow to run along the telegraph wires, producing a deafening racket with its 'chains.'* As yet, nobody has caught a glimpse of the animal, for as soon as you look for it, it vanishes unaccountably.

A MENNYEI SZARVAS

Semmit sem tudunk a Mennyei Szarvasok alkáról (talán azért, mert senki sem vehette még őket alaposan szemügyre), csupán annyi bizonyos, hogy a föld alatt élnek ezek a gyászos sorsú állatok, s az minden vágyuk, hogy feljöhessenek a napvilágra. Tudnak beszélni, s a bányászokat kéri meg, hogy segítsék fel őket a napvilágra. Eleinte azzal igyekeznek megvesztegetni a bányászokat, hogy mindenféle nemesfémeket ígérnek nekik; ha nem vezet eredményre ez a fortély, zaklatják a munkásokat, mire azok könyörtelenül bezárják őket a bánya vágataiba. Azt is beszélik, hogy a Mennyei Szarvasok olykor megkínozták az embereket.

A legenda még azt is hozzáteszi, hogy a napfényre érve olyan bűzös folyadékká változnak a Mennyei Szarvasok, mely elpusztíthatja az országot. Kínai eredetű ez az elképzelés, G. Willoughby-Meade jegyezte fel *Kínai vámpírok és manók* (London, 1928) című kötetében.

THE CELESTIAL STAG

We know absolutely nothing about the appearance of the Celestial Stag (maybe because nobody has ever had a good look at one), but we do know that these tragic animals live underground in mines and desire nothing more than to reach the light of day. They have the power of speech and implore the miners to help them to the surface. At first, a Celestial Stag attempts to bribe the workmen with the promise of revealing hidden veins of silver and gold; when this gambit fails, the beast becomes troublesome and the miners are forced to overpower it and wall it up in one of the mine galleries. It is also rumoured that miners outnumbered by the Stags have been tortured to death.

Legend has it that if the Celestial Stag finds its way into the open air, it becomes a foul-smelling liquid that can breed death and pestilence.

The tale is from China and is recorded by G. Willoughby-Meade in his book *Chinese Ghouls and Goblins*.

A SZILFEK

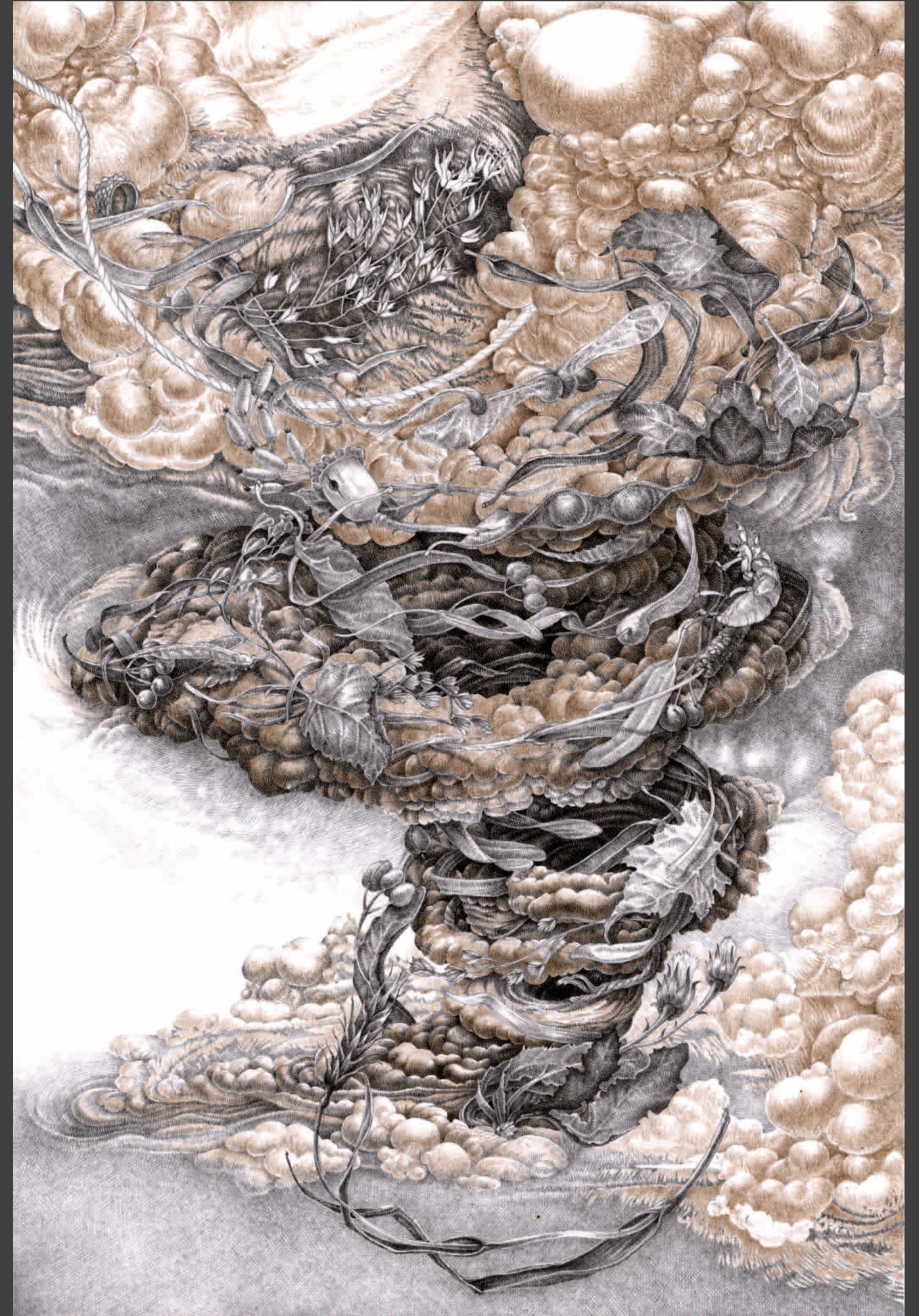
A görögöknél négy csoportra osztott anyag minden gyökerének vagy elemének megvolt a maga szelleme. Paracelsus, a XVI. században élt svájci alkimista és orvos négy ilyen szellemet nevez meg: a földi gnóموkat, a vízi nimfákat, a tűzben élő szalamandrákat és a légi szilfeket avagy szilfideket. Mind-egyik név görög eredetű. Littré egészen a kelta nyelvekig visszavezette a szó etimológiáját, csak hát teljességgel valószínűtlen, hogy Paracelsus ismerte volna az említett nyelveket, vagy hogy bárminemű fogalma lett volna róluk.

Ma már senki sem hisz a szilfekben; a „szilfid alakú” kifejezést azért használjuk még a karcsú nőknek szánt lapos bókként. A szilfek közbülső helyet foglalnak el az anyagi és az anyagtalan lények között. Nem vetette meg őket se a romantikus költészet, se a balett.

THE SYLPHS

To each of the four roots, or elements, into which the Greeks divided all matter, a particular spirit was later made to correspond. Paracelsus, the sixteenth-century Swiss alchemist and physician, gave them their names: the Gnomes of earth, the Nymphs of water, the Salamanders of fire, and the Sylphs, or Sylphides, of air. All of these words come from the Greek. The French philologist Littré traced the etymology of ‘sylph’ to the Celtic languages, but it seems quite unlikely that Paracelsus, who gave us the name, knew anything about those tongues.

No one any longer believes in the Sylphs, but the word is used as a trivial compliment applied to a slender young woman. Sylphs occupy an intermediate place between supernatural and natural beings; Romantic poets and the ballet have not neglected them.

A HANGYAOROSZLÁN

Elképzelhetetlen állat a Myrmecoleo, amelyet Flaubert így határozott meg: „...elő oroszlán, hátul hangya, nemi szerve fordítva áll”. Különös a szörny története is. Ezt olvasuk a Szentírásban (Jób könyve, 4,11): „Az agg oroszlán elvész, ha nincs martaléka...” Héberül *lajis* áll „oroszlán” helyett a szövegben; úgy látszik, hogy e szokatlan szó szokatlan fordítást vont magával; a Septuaginta fordítói visszanyúltak egy arab oroszlánhoz, amelyet Aelianus és Sztrabón műrméx-nek nevez, s megalkották a *Myrmecoleo* szót.

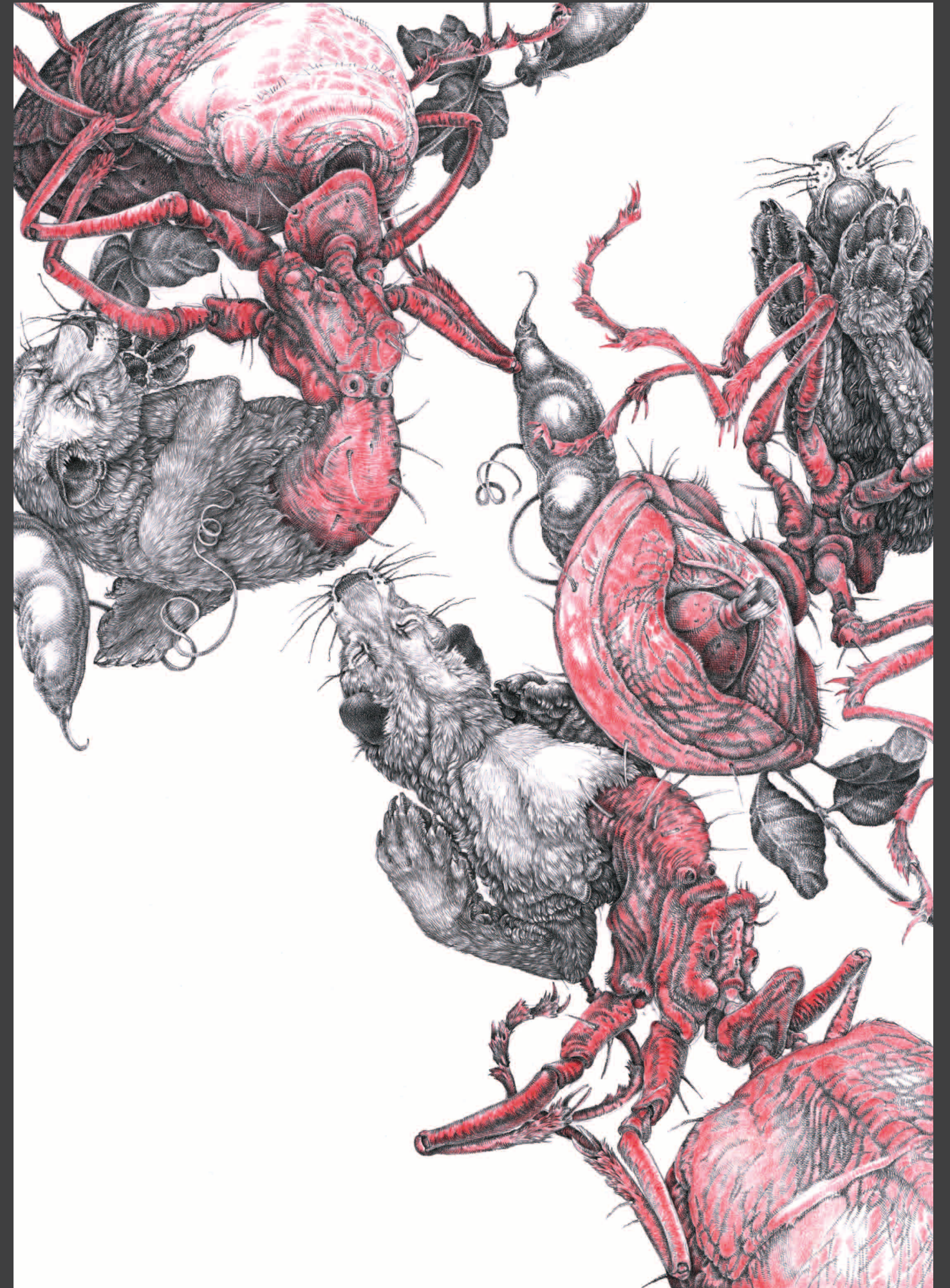
Évszázadok múltán feledésbe merült ez a szófejtés. Mürmex görögül „hangyát” jelent: „A hangyaoroszlán elvész, ha nincs martaléka” titokzatos mondatból jött létre ez a fantasztikus elképzelés, amelyet azután a középkori bestiáriumok még tovább vittek.

„A *Physiologus* szerint a hangya-oroszlán eleje olyan, mint az oroszláné, hátulja pedig olyan, mint a hangyáé. Apja húsevő, anyja pedig hüvelyeseket fogyaszt. Amikor a hangya-oroszlánt nemzik, kettős természetűnek nemzik őt, és anyja természete miatt nem ehet húst, apjáé miatt viszont hüvelyeseket: elpusztul, mert nincsen tápláléka.”

THE MERMECOLION

The Mermecolion is an inconceivable animal defined by Flaubert in this way: ‘lion in its foreparts, ant in its hindparts, with the organs of its sex the wrong way’. The history of this monster is also strange. In the Scriptures (Job IV: 11) we read: ‘The old lion perisheth for lack of prey’. The Hebrew text has *layish* for lion; this word, an uncommon one for the lion, seems to have produced an equally uncommon translation. The Septuagint version, harking back to an Arabian lion that Aelian and Strabo call *myrmex*, forged the word *Mermecolion*. After centuries, the origin of this was forgotten. *Myrmex*, in Greek, means ant; out of the puzzling words ‘The ant-lion perisheth for lack of prey’ grew a fantasy (translated below by T. H. White) that medieval bestiaries succeeded in multiplying:

The Physiologus said: It had the face (or forepart) of a lion and the hinder parts of an ant. Its father eats flesh, but its mother grains. If then they engender the ant-lion, they engender a thing of two natures, such that it cannot eat flesh because of the nature of its mother, nor grains because of the nature of its father. It perishes, therefore, because it has no nutriment.

A MENNYEI KAKAS

A kínaiak szerint aranytollú madár a Mennyei Kakas, s napjában háromszor kukorékol. Először akkor, amikor reggeli fürdőt vesz a Nap az óceán látóhatárán; másodjára, amikor a zenitre jut a Nap; harmadszor pedig akkor, amikor lebukik nyugaton. Az első kakasszó felrázza a mennyet, s felébreszti az emberiséget. A Mennyei Kakas a férfi Világelvnek, a Jangnak az elődje. Három lába van, s azon a Fuszang nevű fán fészkel, amely a hajnal vidékén honos, és csak mérföldekben fejezhető ki a magassága. A Mennyei Kakasnak rendkívül erős a hangja, a külleme méltóságteljes. Tojást is rak, piros tarajú csibék kelnek ki belőlük, akik reggelente azután felelgetnek a kukorékolására. A földkerekség valamennyi kakasa a Mennyei Kakastól származik, melyet a Hajnal Madarának is hívnak.

THE HEAVENLY COCK

According to the Chinese, the Heavenly Cock is a goldenplumed fowl that crows three times a day. The first, when the sun takes its morning bath on the horizons of the sea; the second, when the sun is at its height; the last, when it sinks in the west. The first crowing shakes the heavens and stirs mankind from sleep. Among the offspring of the Cock is the yang, the male principle of the universe. The Cock has three legs and perches in the fu-sang tree, which grows in the lands of sunrise and whose height is measured by thousands of feet. The Heavenly Cock's crowing is very loud, and its bearing, lordly. It lays eggs out of which are hatched chicks with red combs, who answer his song every morning. All the roosters on earth are descended from the Heavenly Cock, whose other name is the Bird of Dawn.

A SQUONK

(*Lacrimacorpus dissolvens*)

„Roppant kis területen honos a squonk. Pennsylvanián kívül kevesen hallottak eddig erről a fura állatról, jóllehet az említett állam bürökerdőiben meglehetősen elterjedt lény. Felettébb viszszahúzódo természetű, jobbára alkonyatkor, szürkületkor vándorol. Minthogy nem illik a testére a bőre, mely egyébként csupa szemölcs és anyajegy, mindig boldogtalannak érzi magát; azok, akik jól ismerik, joggal mondják, hogy minden állat közül a squonk a legszerencsétlenebb. A nyomkereső vadászok könnyen követik, mert a szüntelenül síró állat könny-nyomokat hagy. Ha beszorítják s már nincs menekvés, vagy ha rajtaütnek s ráijesztenek, akár el is olvad saját könnyeiben. Fagyos, holdfényes éjszakákon boldogulnak legjobban a squonkvadászok, akkor ugyanis az állat lassan hullajtja könnyeit, s nemigen mozdul ki a helyéről; olyankor sírás hallatszik a sötét bürökfák lombjai alól. Egyszer Monte Alto közelében szomorú esete volt egy squonkkal Mr. J. P. Wentlingnek, egykori pennsylvaniai lakosnak, aki most Minnesota államban, St. Anthony Parkban él. Ügyes módszerrel elejtett egy squonkot – utánnozt a sírását, és becsalogatta egy zsákba –, majd hazaindult vele, ám útközben egyszerre csak könnyű lett a terhe, és elhalt a sírás. Wentling kikötötte a zsákot és belenézett. Csak könnyet és buborékot talált benne.”

THE SQUONK

(*Lacrimacorpus dissolvens*)

The range of the squonk is very limited. Few people outside of Pennsylvania have ever heard of the quaint beast, which is said to be fairly common in the hemlock forests of that State. The squonk is of a very retiring disposition, generally travelling about at twilight and dusk. Because of its misfitting skin, which is covered with warts and moles, it is always unhappy; in fact it is said, by people who are best able to judge, to be the most morbid of beasts. Hunters who are good at tracking are able to follow a squonk by its tear-stained trail, for the animal weeps constantly. When cornered and escape seems impossible, or when surprised and frightened, it may even dissolve itself in tears. Squonk hunters are most successful on frosty moonlight nights, when tears are shed slowly and the animal dislikes moving about; it may then be heard weeping under the boughs of dark hemlock trees. Mr J. P. Wentling, formerly of Pennsylvania, but now at St Anthony Park, Minnesota, had a disappointing experience with a squonk near Mont Alto. He made a clever capture by mimicking the squonk and inducing it to hop into a sack, in which he was carrying it home, when suddenly the burden lightened and the weeping ceased. Wentling unslung the sack and looked in. There was nothing but tears and bubbles.

A MINÓTAUROSZ

Meglehet, az ötlet, hogy úgy építenek meg egy házat, hogy eltévedjen benne az ember, sokkal furább, mint az, hogy egy embernek bikafeje van, ám e két elképzelés így együtt kölcsönösen erősíti egymást, s a labirintus képe összhangban van a Minótauroszt alakjával. A szörnyűséges házba beleillik szörnyűséges lakója.

A félig bika, félig ember Minótauroszt Pasiphaé egyik szerelmi kalandjából született, abból, amelyet a krétai királynő egy fehér bikával folytatott, kit Poszeidón emelt ki a tengerből. Daidaloszt, aki fortélyával lehetővé tette a szerelem beteljesedését, később épített egy labirintust, hogy abba zárják be és rejtse el a szörnyszülöttet. Ez utóbbi emberhúson élt; táplálására a krétai király évente hét ifjút és hét szüzet követelt meg adóként Athéntől. Thészeusz eltökélte, hogy megmenti hazáját ettől a tehertől, s önként vállalta az utat. Ariadné krétai királylánytól fonalat kapott, nehogy elveszzen az útvesztő folyosóin; a hős legyőzte a Minótauroszt, és a labirintusból is sikerült kitalálnia.

A falfestmények bizonyítják, hogy bikafejű emberalakok szerepeltek egykor a krétai démonok karában. Valószínű, hogy a Minótauroszt görög fabulája ősrégi mítoszoknak csupán kései, esetlen változata, tehát még iszonyúbb álmoknak az árnyékképe.

THE MINOTAUR

The idea of a house built so that people could become lost in it is perhaps more unusual than that of a man with a bull's head, but both ideas go well together and the image of the labyrinth fits with the image of the Minotaur. It is equally fitting that in the centre of a monstrous house there be a monstrous inhabitant.

The Minotaur, half bull and half man, was born of the furious passion of Pasiphae, Queen of Crete, for a white bull that Neptune brought out of the sea. Daedalus, who invented the artifice that carried the Queen's unnatural desires to gratification, built the labyrinth destined to confine and keep hidden her monstrous son. The Minotaur fed on human flesh and for its nourishment the King of Crete imposed on the city of Athens a yearly tribute of seven young men and seven maidens. Theseus resolved to deliver his country from this burden when it fell to his lot to be sacrificed to the Minotaur's hunger. Ariadne, the King's daughter, gave him a thread so that he could trace his way out of the windings of the labyrinth's corridors; the hero killed the Minotaur and was able to escape from the maze.

Human forms with bull heads figured, to judge by wall paintings, in the demonology of Crete. Most likely the Greek fable of the Minotaur is a late and clumsy version of far older myths, the shadow of other dreams still more full of horror.

BALDANDERS

Baldanders megalkotásához (nevét úgy fordíthatnánk, hogy „máris más”, vagy „máris másvalaki”) az Odüsszeia egyik passzusa adta az ötletet Hans Sachs nürnbergi cipésmesternek, mégpedig az, melyben Menelaosz üldözőbe veszi Próteusz egyiptomi istent, aki átváltozik oroszlánná, kígyóvá, párduccá, majd hatalmas vaddisznóvá, fává és vízzé. Hans Sachs 1576-ban halt meg; mintegy kilencven évre rá ismét felbukkan Baldanders: Grimmelshausen *A kalandos Simplicissimus* című fantasztikus pikareszkegényében, a VI. könyvben látjuk újra Márismás néven. Egy erdőben sétálva kőszoborra bukkan a regény hőse, s egy ősi germán templom bálványának véli. Mikor megérinti, megszólal a szobor, hogy ő Márismás, majd sokféle formát ölt: ember, majd tölgyfa, disznó, kolbász, lóherés mező, trágya, virág, virágos ág, szerfa, selyemszőnyeg és még ezernyi más dolog és lény, míg végül ismét ember.

Baldanders a folytonosság szörnye, időbeli szörny; Grimmelshausen regényének első kiadásában olyan lény szerepel a címlapon, akinek szatírfeje van, embertörzse, kitárt madárszárnya, halfarka, s aki kecskelábával és keselyűkarmával egy halom álarc tetején áll, melyek talán a lehetséges fajok egyedeit jelképezik. Az övén kard lóg, a kezében nyitott könyvet tart, melynek ábrái közt van korona, vitorlás, kupa, torony, csecsemő, dobókocka, bohócsipka és egy ágyú is.

THE BALDANDERS

Baldanders (whose name we may translate as *Soon-another* or *At-any-moment-something-else*) was suggested to the master shoemaker Hans Sachs (1494-1576) of Nuremberg by that passage in the *Odyssey* in which Menelaus pursues the Egyptian god Proteus, who changes himself into a lion, a serpent, a panther, a huge wild boar, a tree, and flowing water. Some ninety years after Sachs's death, Baldanders makes a new appearance in the last book of the picaresque fantastic novel by Grimmelshausen, *The Adventuresome Simplicissimus* (1669). In the midst of a wood, the hero comes upon a stone statue which seems to him an idol from some old Germanic temple. He touches it and the statue tells him he is Baldanders and thereupon takes the forms of a man, of an oak tree, of a sow, of a fat sausage, of a field of clover, of dung, of a flower, of a blossoming branch, of a mulberry bush, of a silk tapestry, of many other things and beings, and then, once more, of a man.

Baldanders is a successive monster, a monster in time. The title page of the first edition of Grimmelshausen's novel takes up the joke. It bears an engraving of a creature having a satyr's head, a human torso, the unfolded wings of a bird, and the tail of a fish, and which, with a goat's leg and vulture's claws, tramples on a heap of masks that stand for the succession of shapes he has taken. In his belt he carries a sword and in his hands an open book showing pictures of a crown, a sailing boat, a goblet, a tower, a child, a pair of dice, a fool's cap with bells, and a piece of ordnance.

LAUDATORES TEMPORIS ACTI

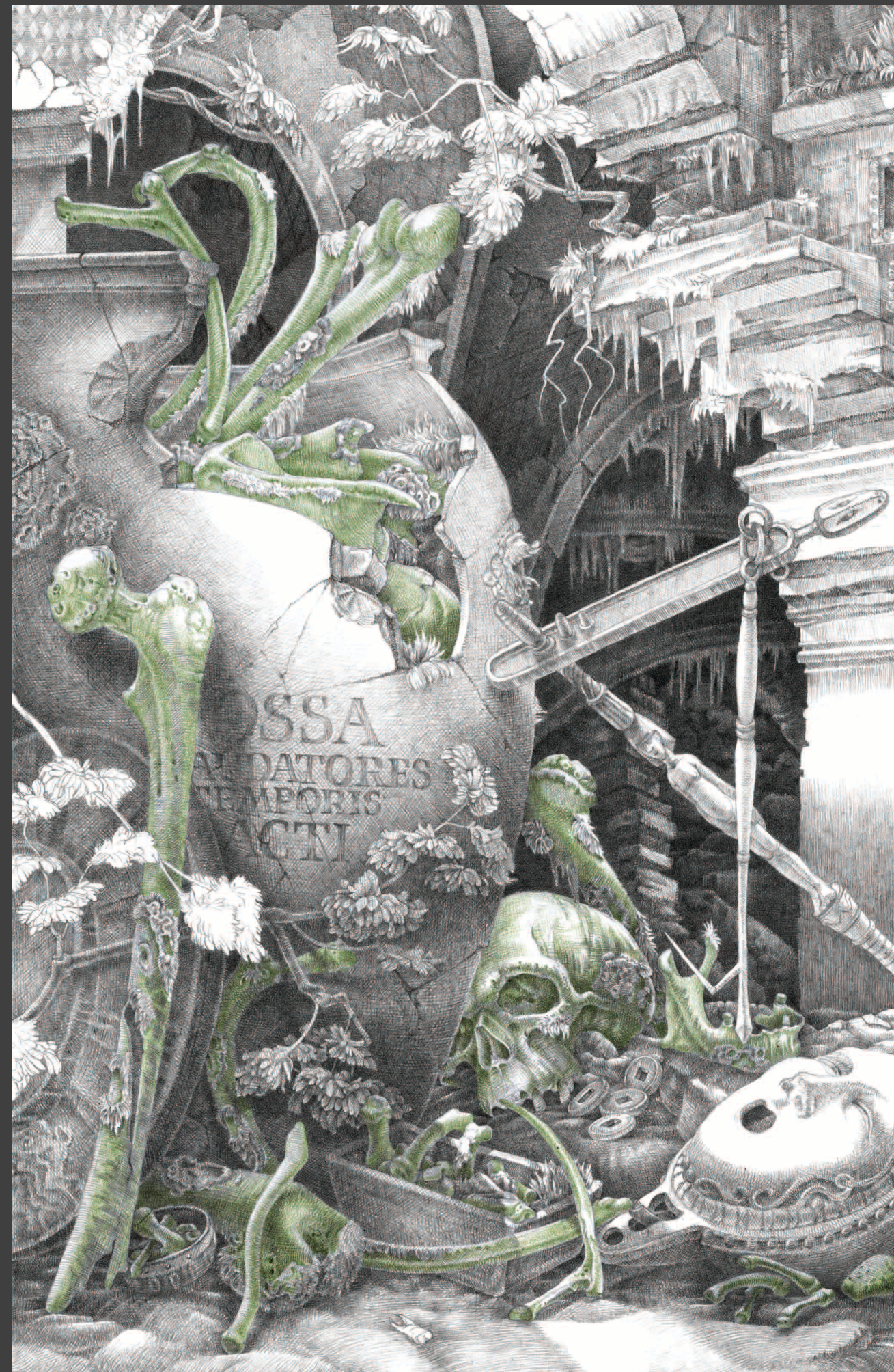
Egy XVII. századi portugál tengerészkapitány, Luiz de Silveira az *Ázsia népeiről és szokásairól* (Lisszabon, 1669) című művében kissé homályosan szól egy keleti szektáról – nem árulja el, hogy indiai-e avagy kínai –, amelyet latin kifejezéssel Laudatores Temporis Acti-nak nevez. Ejóraló kapitány nem ért ugyan a metafizikához, se a teológiához, de azt világosan kifejti, hogy miképp fogják fel ama Hívők a múlt fogalmát. Számukra a múlt csupán egy olyan időszak, vagy időszakok sora, amely egykor jelen volt, s most az emlékezet vagy a történelem útján többé-kevésbé felidézhető. Persze mind az emlékezet, mind a történelem a jelenbe olvasztja ezeket az időszakokat. A szekta hívóinek abszolút érvényű a múlt; sosem volt az jelen, nem lehet felidézni, sőt még kitalálni sem. Se egységesnek, se plurálisnak nem nevezhető, hiszen ezek a jelen attribútumai. Ugyanez mondható el lakóinak – ha megengedhető itt a többes szám – a színéről, termetéről, súlyáról, alakjáról stb. Semmi sem állítható, s nem is tagadható Sosem-Volt-Egykoron Lényeiről.

Silveira megemlíti, hogy teljes reménytelenség jellemzi a szektát; a múlt, mint olyan, nem is gyaníthatja, hogy hívei vannak, s nem nyújthat nekik támogatást vagy vigaszt. Könnyebben folytathatnánk a kutatást, ha kapitányunk közölte volna a szekta bennszülött nevét, vagy valamilyen más kulcsot adott volna ehhez a különös közösséghez. Azt tudjuk, hogy nem voltak templomaik, se szent könyveik. Vajon élnek még ilyen hívők – vagy talán tudják, hogy komor hitükkel egyetlenben immár a múlthoz tartoznak?

LAUADTORES TEMPORIS ACTI

The seventeenth-century Portuguese sea captain, Luiz da Silveira, in his *De Gentibus et Moribus Asiae* (Lisbon, 1669) refers somewhat obliquely to an Eastern sect - whether Indian or Chinese we are not told - which he calls, using a Latin tag, Laudatories Temporis Acti. The good captain is no metaphysician or theologian, but he none the less makes clear the nature of time past as conceived by the Worshippers. The past to us is merely a section of time, or a series of sections that were once the present and that may now be approximately recalled by memory or by history. Both memory and history make these sections, of course, part of the present. To the Worshippers, the past is absolute; it never had a present, nor can it be remembered or even guessed at. Neither unity nor plurality can be ascribed to it, since these are attributes of the present. The same may be said of its denizens - if the plural be allowed - with respect to their colour, size, weight, shape, and so on. Nothing about the beings of this Once That Never Was can be either affirmed or denied.

Silveira remarks on the utter hopelessness of the sect; the Past, as such, could have no inkling of its being worshipped and could afford no help or comfort to its votaries. Had the captain given us the native name or some other clue about this curious community, further investigation would be easier. We know they had neither temples nor sacred books. Are there still any Worshippers - or do they now, together with their dim belief, belong to the past?

A NISNÁK

A *Szent Antal megkísértése*-ben szereplő szörnyek közt ott találjuk a nisanakat, amelyeknek csak „fél szemük, fél kezük, fél lábuk, fél testük, fél szívük van”. A mű egyik kommentátora, Jean-Claude Margolin szerint Flaubert képzeletében született e lény, ám az *Ezeregyéjszaka meséi*-nek 1839-es angol fordításában az első kötetben Lane az embereknek az ördögökkel való fajtalankodásából eredezteti. A nisanák – így írja Lane a nevüket – „félemberek; fél fejük van, fél testük, egy karjuk és egy lábuk; rendkívül ügyesen szökdelnek”, Hadramaut és Jemen pusztáin élnek. Tagoltan beszélnek; némelyiknek a mellén van az arca, mint a Blemmiáknak, farkuk a juhokéhoz hasonló; húsup édes, mindenütt kedvelik.

A nisanák egy denevérszárnyú fajtája a Kína partjainál lévő Ráij szigetén honos (talán Borneó lehet); „ám ennek – teszi hozzá a hitetlen szerző – csak Allah a megmondhatója”.

THE NASNAS

Among the monstrous creatures of the *Temptation* is the Nasnas, which ‘has only one eye, one cheek, one hand, one leg, half a torso and half a heart’. A commentator, Jean-Claude Margolin, credits the invention of this beast to Flaubert, but Lane in the first volume of *The Arabian Nights’ Entertainments* (1839) says it is believed to be the offspring of the Shikk, a demonical creature divided longitudinally, and a human being. The Nasnas, according to Lane (who gives it as Nesnás), resembles ‘half a human being; having half a head, half a body, one arm, and one leg, with which it hops with much agility ...’ It is found in the woods and desert country of Yemen and Hadhramaut, and is endowed with speech. One race has its face in the breast, like the blemies, and a tail like that of a sheep. Its flesh is sweet and much sought after.

Another variety of Nasnas, having the wings of a bat, inhabits the island of Ráij (perhaps Borneo) at the edge of the China seas. ‘But God,’ adds the sceptical authority, ‘is All-Knowing.’

A RUKMADÁR

A Rukmadár egy óriásra növesztett sas, illetve keselyű; egyesek arra gondolnak, hogy a Kínát és Hindusztánt övező tengerekre tévedt kondorkeselyű adta hozzá az ötletet az araboknak. Lane elveti ezt a feltételezést, s úgy véli, hogy inkább egy csodás fajnak a csodás alfaja, avagy a Szímurg arab szinonimája. Nyugaton az *Ezeregyéjszaka* meséinek köszönheti a hírét. Bizonyára emlékszik az olvasó, hogy amikor Szindbádöt egy szigeten hagyták a társai, az megpillantott egy hatalmas fehér kupolát, s hogy másnap egy jókorra felleg takarta el szeme elől a napot. A kupola egy Ruk-tojás volt, a felleg pedig maga a madár. Szindbád ekkor odakötözi magát a turbánjával a Ruk óriás lábához; majd felröppen, s egy hegycsúcson teszi le Szindbádöt a madár anélkül, hogy maga észrevette volna. Az elbeszélő még azt is hozzáteszi, hogy a Ruk elefánttal táplálja a fiókáit.

THE RUKH

The Rukh (or as it is sometimes given, roc) is a vast magnification of the eagle or vulture, and some people have thought that a condor blown astray over the Indian Ocean or China seas suggested it to the Arabs. Lane rejects this idea and considers that we are dealing rather with a 'fabulous species of a fabulous genus' or with a synonym for the Persian Simurgh. The Rukh is known to the West through the *Arabian Nights*. The reader will recall that Sindbad left behind by his shipmates on an island, found a huge white dome rising in air and of vast compass. Moments later, a huge cloud hid the sun from him and lifting my head ... I saw that the cloud was none other than an enormous bird, of gigantic girth and inordinately wide of wing ...

The bird was a Rukh and the white dome, of course, was its egg. Sindbad lashes himself to the bird's leg with his turban, and the next morning is whisked off into flight and set down on a mountaintop, without having excited the Rukh's attention. The narrator adds that the Rukh feeds itself on serpents of such great bulk that they would have made but one gulp of an elephant.'

A LAMED WUFNIKOK

Harminchat igaz ember van és volt is mindig a földön, akiknek az a feladatuk, hogy igazolják a világot Isten előtt. Ők a Lamed Wufnikok. Nem ismerik egymást, s nagyon szegények. Ha egy ember egyszer ráébred, hogy Lamed Wufnik, nyomban meghal, és – talán valahol másutt a földön – más veszi át a helyét. Nem is gyanítják a Lamed Wufnikok, hogy ők a világegyetem rejtett oszlopai. Csak nekik köszönhető, hogy Isten nem semmisíti meg az emberiséget. Tudtukon kívül ők a mi megváltóink. A zsidóknak ezt a misztikus hiedelmét Max Brod dolgozta fel.

Talán a Genézis 18. fejezetében található e hit ősi forrása, ahol is azt mondja az Úr, hogy megkegyelmez Szodoma városának, ha talál benne ötven igaz embert.

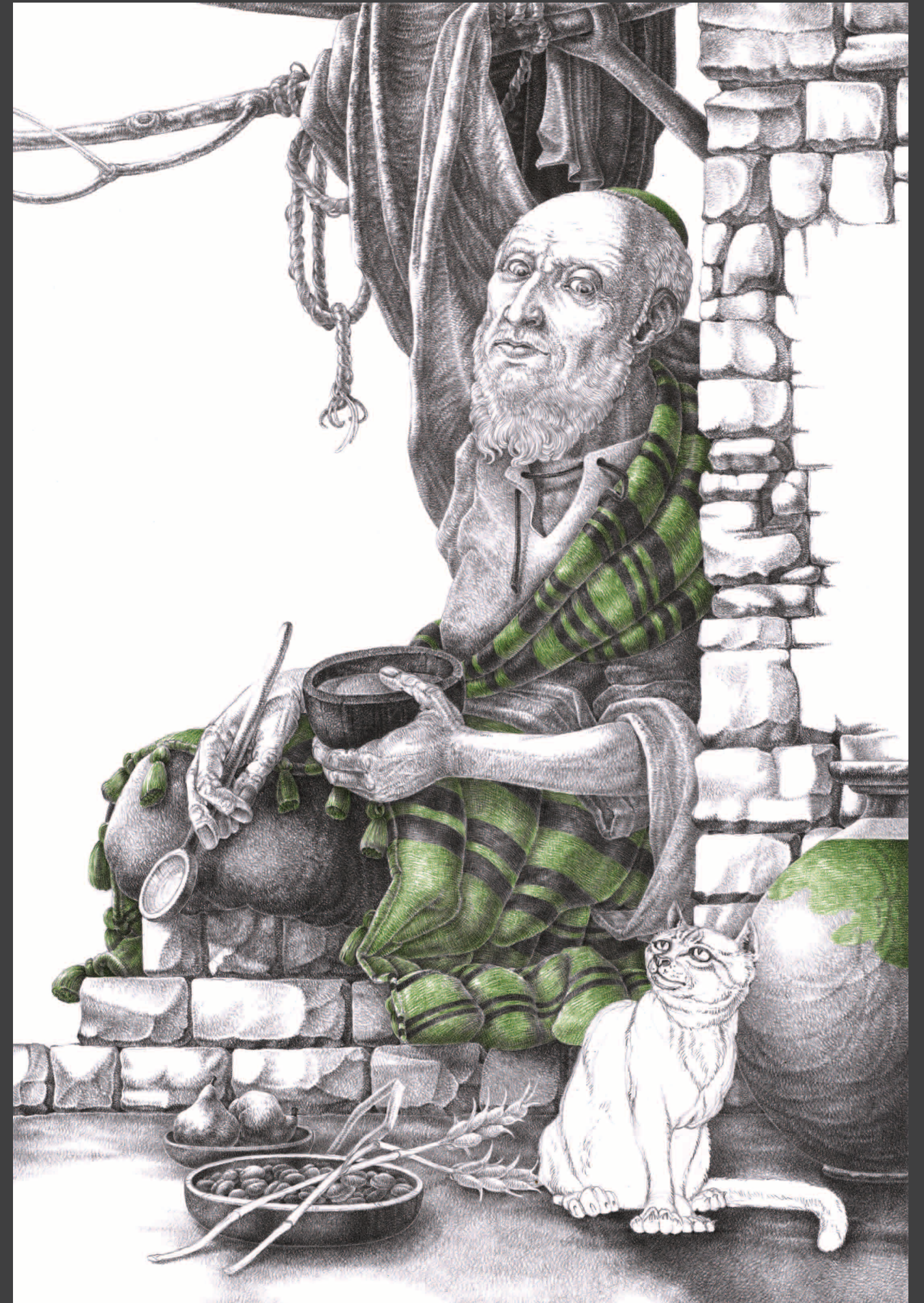
Az araboknak is van egy hasonló teremtményük: a kutb.

THE LAMED WUFNIKS

There are on earth, and always were, thirty-six righteous men whose mission is to justify the world before God. They are the Lamed Wufniks. They do not know each other and are very poor. If a man comes to the knowledge that he is a Lamed Wufnik, he immediately dies and somebody else, perhaps in another part of the world, takes his place. Lamed Wufniks are, without knowing it, the secret pillars of the universe. Were it not for them, God would annihilate the whole of mankind. Unawares, they are our saviours.

This mystical belief of the Jews can be found in the works of Max Brod. Its remote origin may be the eighteenth chapter of Genesis, where we read this verse: 'And the Lord said, If I find in Sodom fifty righteous within the city, then I will spare all the place for their sakes.'

The Moslems have an analogous personage in the Kutb.

A NORNÁK

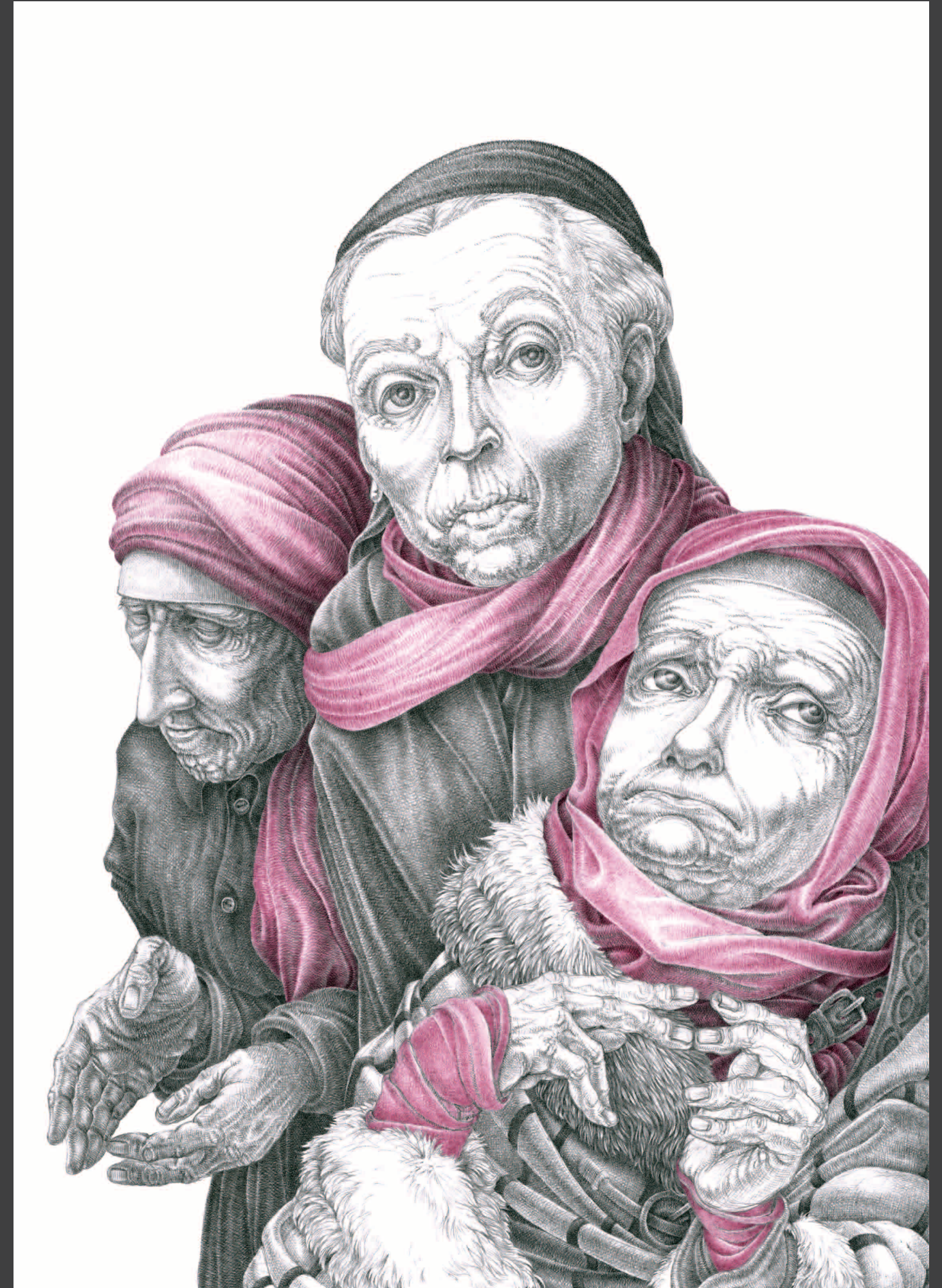
A középkori skandináv mitológiában a nornák töltik be a Párkák szerepét. Azt írja róluk Snorri Sturluson – a XIII. század elején ő fogta rendszerbe eme széttöredezett mitológiát –, hogy három fő alakjuk van, kiknek Múlt, Jelen és Jövő a nevük. Joggal feltételezhetjük, hogy ez a névadás teológiai színezetű módosítás vagy kiegészítés; az egykori germánok nemigen kedvelték az efféle absztrakciókat. Snorri három leányról beszél, akik a Világfa, az Yggdrasil tövénél egy forrás közepén állnak. Könyörtelenül szövik sorsunk fonalát.

Azután lassacskán megfélelkezett róluk az idő (pedig időből vannak), ám William Shakespeare jóvoltából 1606 táján ismét felbukkannak a *Macbeth* első jelenetében. Ők az a három boszorkány, akik megjövendölik a két tábornoknak, milyen sors vár rájuk. Shakespeare weird sisters-nek nevezi őket, azaz „vészbanyák”-nak, Párkáknak. Wyrd egy néma, angolszász isten volt, aki halandók és halhatatlanok sorsa fölött ítélkezett.

THE NORNS

In medieval Norse mythology the Norns are the Fates. Snorri Sturluson, who at the beginning of the thirteenth Century brought order to the scattered Northern myths, tells us that the Norns are three and that their names are Urth (the past), Verthandi (the present), and Skuld (the future). These three heavenly Norns ruled the fate of the world, while at the birth of every man three individual Norns were present, casting the weird of his life. It may be suspected that the names of the Norns are a refinement or addition of a theological nature; ancient Germanic tribes were incapable of such abstract thinking. Snorri shows us three maidens by a fountain at the base of the World Tree, Yggdrasil. Inexorably, they weave our fate. Time (of which they are made) seemed to have quite forgotten them, but around 1606 William Shakespeare wrote the tragedy of *Macbeth*, in whose first scene they appear. They are the three witches who predict what fate holds in store for Banquo and Macbeth. Shakespeare calls them the weird sisters.

Wyrð among the Anglo-Saxons was the silent goddess who presided over the destiny of gods and men.

A SZÁZFEJŰ

A Százfejű olyan hal, amelyet néhány szó karmája hozott létre, midőn egy későbbi időben új testet öltött. Egy kínai életrajz elbeszéli, hogy Buddha találkozott egyszer néhány halással, akik egy hálót igyekeztek kihúzni. Hosszú, megfeszített munkával végül egy hatalmas halat húztak a partra, melynek volt egy majomfeje, egy kutyafeje, egy-egy ló-, róka-, disznó- és tigrisfeje: összesen száz volt a számuk. Buddha megkérdezte tőle:

– Nem Kapila vagy te?
– De, Kapila vagyok – válaszolta a Százfejű, mielőtt meghalt.

Buddha elmagyarázta a tanítványoknak, hogy egyik előző életében Kapila szerzetessé lett brahman volt, s a szent szövegek ismeretében nem akadt párja. Mikor a társai elkövettek egy-egy hibát, Kapila „majomfej”-nek, „kutyafej”-nek és más effélének nevezte őket. Mikor meghalt, az elhangzott sok szidalom karmája víziszörnynek teremtette újjá, s azt pontosan annyi fej súlya húzta, ahány nyal Kapila annak idején a társait illette.

THE HUNDRED-HEADS

The Hundred-Heads is a fish created by a hundred ill-tempered words uttered in the course of an otherwise blameless life. A Chinese biography of the Buddha tells that he once met some fishermen who were dragging in a net. After much toil they hauled up on to the shore a huge fish with one head of an ape, another of a dog, another of a horse, another of a fox, another of a hog, another of a tiger, and so on, up to one hundred. The Buddha asked the fish: ‘Are you Kapila?’

‘Yes, I am,’ the Hundred-heads answered before dying.

The Buddha explained to his disciples that in a previous incarnation Kapila was a Brahman who had become a monk and whose knowledge of the holy texts was unrivalled. Upon occasion, when his fellow students misread a word, Kapila would call them ape-head, dog-head, horse-head, and so forth. After his death, the karma of those many insults caused him to be reborn as a sea monster, weighed down by all the heads he had bestowed upon his companions.

A NÁGÁK

A *Mahábhárata* egyik könyvében Ulupi, egy nága királynő megkönyékezi Ardzsunát, ám az igyekszik tartani magát szüzességi fogadalmához; a leány ekkor emlékezteti, hogy kötetessége segíteni a boldogtalanokon; a hős erre egy éjszakára magához engedi a lányt. A fügefá alatt elmélkedő Buddhát a szél és az eső sanyargatja; egy jólelkű nága hét gyűrűvel körülfontja, s tető gyanánt fölé tartja mind a hét fejét. Buddha megtéríti a hitére.

Az *indiai buddhizmus kézikönyvé*-ben Kern felhő formájú kígyóknak írja le a nágákat. Mély palotákban, a föld alatt laknak. A Nagy Szekér hívei azt tartják, hogy Buddha más törvényt hirdetett az embereknek és mást az isteneknek, s hogy ez utóbbiak titokzatos hitét mindaddig fent őrizték a kígyók egén s palotáiban, míg azok – évszázadokkal később – fel nem fedték Nágárdzsuna barát előtt a titkot.

Íme egy legenda, amelyet az V. század elején egy Fa-hsien nevű zarándok jegyzett föl Indiában: „Asóka király egy tóhoz ért, melynek közelében egy torony állt. Arra gondolt, hogy leönti, s magasabbat épít a helyére. Egy brahman bevezette a toronyba, s így szólt hozzá odabent:

Merő ábránd, hogy én ember vagyok; valójában egy nága, egy sárkány áll előttem. A bűneim miatt kell eme iszonytató testben élnem, de alávetem magam Buddha törvényének, s remélem, hogy elnyerem a megváltást. Lerombolhatod e szentélyt, ha úgy érzed, hogy jobbat tudsz építeni a helyére. Megmutatta néki a szertartási edényeket. A király riadtan vette szemügyre őket, mert egészen másképp néztek ki, mint az ember alkotta tárgyak, s elállt a szándékától.”

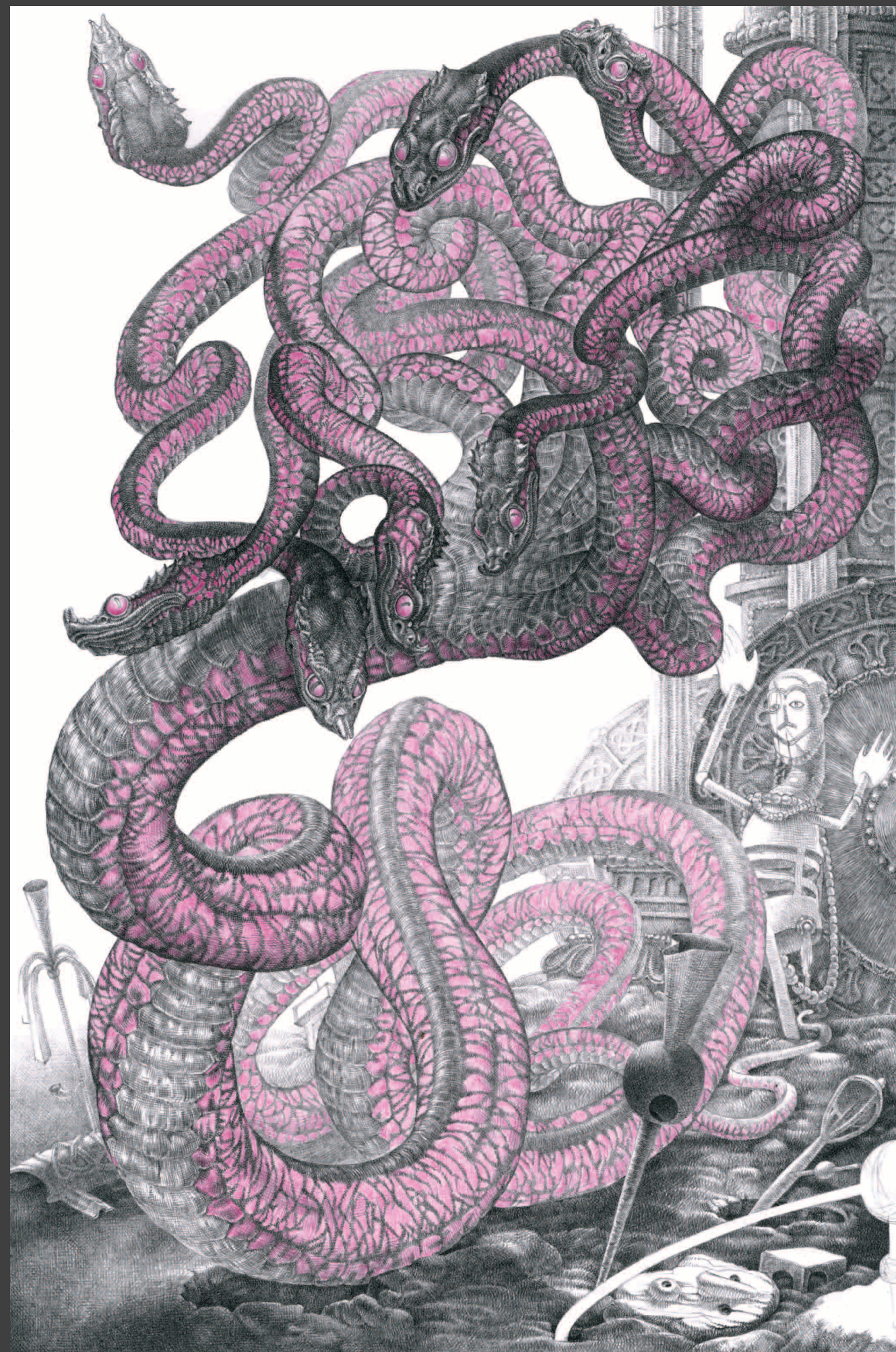
THE NAGAS

In one of the book of the *Mahabharata*, Arjuna is pursued by Ulupi, the daughter of a Naga king, and firmly but gently has to remind her of his vow of chastity; the maiden tells him that his duty lies in soothing the unhappy. The hero grants her a night. The Buddha, meditating under a fig tree, is chastised by the wind and the rain; a Naga out of pity coils itself around him in a sevenfold embrace and opens over him its seven heads so as to form a kind of umbrella. The Buddha converts him to the Faith.

Kern in his *Manual of Indian Buddhism*, speaks of the Nagas as cloudlike serpents. They live underground in deep palaces. Believers in the Greater Vehicle tell that the Buddha preached one law to mankind and another to the gods, and The Nagas that this latter – the secret law – was kept in the heavens and palaces of the serpents, who revealed it centuries later to the monk Nagarjuna.

We give an Indian legend set down by the Chinese pilgrim Fa-hsien early in the fifth century: King Asoka came to a lake near whose edge stood a lofty pagoda. He thought of pulling it down in order to raise a higher one. A Brahman let him into the tower and once inside told him: ‘My human form is an illusion. I am really a Naga, a dragon. My sins condemn me to inhabit this frightful body, but I obey the law preached by the Buddha and hope to work my redemption. You may pull down this shrine if you believe you can build a better one.’

The Naga showed him the vessels of the altar. The king looked at them with alarm, for they were quite unlike those made by the hands of men, and he left the pagoda standing.

A Magyar Természettudományi Múzeumban
2017-ben rendezett kiállítás kísérő katalógusa

Magyar szöveg: Scholz László
Angol szöveg: Norman Thomas di Giovanni
Grafikai terv: Makovecz Benjamin
Nyomdai munkák: EPC Nyomda, Budaörs

EGYÉNI KIÁLLÍTÁSOK • EXHIBITIONS

Budapest, Magyar Természettudományi Múzeum, 2017 (megnyitó: Csányi Vilmos)
Dunaszerdahely (Szlovákia), Kortárs Magyar Galéria, 2016 (megnyitó: Götz Eszter)
Budapest, Budavári Általános Iskola, 2016 (megnyitó: Draskóczy Anett)
Budapest, FUGA Építészeti Központ, 2015 (megnyitó: Szily Imre Balázs)
Budakalász, Kós Károly Művelődési Ház és Könyvtár, 2014 (megnyitó: Makovecz Virág)
Budapest, Szép Műhely Galéria, 2014 (megnyitó: Makovecz Benjamin)
Dunakeszi, Kőrösi Csoma Sándor Általános Iskola, 2012 (megnyitó: Mészáros Ferenc)
Budapest, Magyar Építőművészek Szövetsége Székháza, 2012 (megnyitó: Sáros László)
Budapest, MTA Csillagászati Kutatóintézet, 2010 (megnyitó: Ponorí Thewrewk Aurél†)
Győr, Xántus János Múzeum, 2010 (megnyitó: Makovecz Benjamin)
Veszprém, Városi Művelődési Központ, 2009 (megnyitó: Simon Károly†)
Budapest, Magyar Építőművészek Szövetsége Székháza, 2007 (megnyitó: Csányi Vilmos)
Budapest, Ökollégium ARTGaléria, 2007 (megnyitó: Makovecz Benjamin)
Pásztó, Nógrádi Múzeum, 2005 (megnyitó: Kordos László)
Pécs, Természettudományi Múzeum, 2005 (megnyitó: Főzy István)
Budapest, Magyar Természettudományi Múzeum, 2004 (megnyitó: Csányi Vilmos)
Budapest, Magyar Építőművészek Szövetsége Székháza, 2003 (megnyitó: Gerle János†)

